

Stenen är rest av fyra söner till minne av deras fader. Om namnet *Öygæirr* se U 723, 724, om *Öybiörn* Sö 211 och U 774, om *Ketilbiörn* Sö 226, om *Gisl* U 492 (och U 453, 454), om *Igull* E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 106. Längst ned prydes stenen av en repstav (se ovan U 1039).

1048. Björklinge kyrka.

Pl 71, 73.

Litteratur: J. Eriksson, Inventering av fornminnen i Björklinge sn 1926 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB).

Äldre avbildning: v. Friesen foto (UUB).

Runstenen är enligt O. v. Friesen »funnen 1917 vid kyrkans reparation under tröskeln till ingången till sakristian (från kyrkan)». Den uttogs då och restes sedermera, sannolikt 1920, på sin nuvarande plats utanför södra kyrkväggen, samtidigt med att U 1045—1047 flyttades in på kyrkogården. Den står nu längst mot Ö i raden av de fyra runstenarna, 5 m. Ö om U 1047.

Mörkgrå granit med ett ljusrött ytskikt av hårda fältspatkristaller. Höjd 1,52 m., över nuv. markytan 1,32 m., bredd 1,11 m. Ristningens höjd 1,16 m., bredd 1 m. Upptill t. v. är ett stycke avslaget och fasthålles nu vid stenen medelst två järnkrampor. Troligen har stenen spräckts av trycket, då den låg i sakristietröskeln. Ytan är vacker, men mycket ojämn. Ristningen är rätt grund, men framträder dock tydligt som en ljusare färgskiftning mot en mörkare bakgrund. Därför kan inskriften i stort sett sägas vara lättläst. Enstaka punkter i ornamentiken äro dock oklara.

Inskrift:

kilauk · lit · hakua · at · iorut · sun sin · to · i haiþaby

5 10 15 20 25 30 35

Gillaug let haggva at Iorund, sun sinn, do i Hæiðaby.

»Gillög lät hugga till minne av Jorund, sin son, som dog i Hedeby.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. Framför 1 **k** går en slinga från rundjurets nacke tvärs över runslingan; den skulle ha gått under, men ristaren har faktiskt också huggit linjerna tvärs över, varigenom uppkommit en felaktig »dubbel korsning». Men ingen runa torde gå före 1 **k**. Det första namnet är sålunda **kilauk**, icke **ikilauk**. 1 **k** är icke stunget; icke heller 6 **k**, 12 **k**. Sk efter 14 **a** är svagt. Bst i 18 **o** äro svaga, men sannolika. Avståndet mellan 19 **r** och 20 **u** är stort, beroende på att ytan här är skrovlig. Intet spår finnes av huggning. Toppen av 20 **u** är bortslagen. Intet sk efter 24 **n**. V. bst i 28 **t** saknas; förmodligen har en stenflisa här fallit bort. Bst i 29 **o** äro små. Intet sk efter 30 **i**. Också mellan 36 **b** och 37 **y** är avståndet större än normalt; förmodligen har en stenflisa här fallit bort, kanske vid huggningen, och ristaren har gått vidare, till ett säkert ställe. 37 **y** är tydligt stunget, med en rund prick.

O. v. Friesen: **ikilauk · lit · hakua at · i - rūt · sun · sin to i haiþaby**. Första runan **i** »förefaller vara säkert.» »Trol. har urspr. stått **iarut**, men bist. till **a** är borta genom springan . . . Stenen är mycket grundt huggen och dessutom vittrad, hvilket dock är svårt att se, då vittringen skett kornvis.»

Stenen är rest av en moder över sin son. Om namnet *Gillaug* se Sö 205, om *Iorundr* Sö 260.

28—37 **to · i haiþaby** »dog i Hedeby». Hedeby är som bekant det gemensamma namnet på två olika, ehuru närbelägna stadsanläggningar: dels det nuv. Schleswig (Slesvig) på n. stranden av den långsträckt havsviken Sle (Slien), dels den ett par km. S därom belägna forntida staden

inom halvkretsvalLEN vid Haddeby Nor. Schleswig är äldre, troligen grundat av konung Godfred vid 800-talets början i samband med byggandet av Danevirke. Det var här som Ansgar omkr. 850 byggde en kyrka, helgad åt S. Maria. Staden blev biskopsäte omkr. 948. Den bar ett dubbelt namn: saxarna kallade den Slesvic, danerna (och väl nordborna i allmänhet) Hedeby, »staden på hedarna» (*æt Hæthum* i Ohteres och Wulfstans reseberättelse). Staden vid Haddeby Nor är en svensk anläggning från omkr. 900. Hit överflyttades det gamla namnet Hedeby. Under 900-talet var det en blomstrande stad, Danmarks viktigaste. Minnen av den äro några runstenar, resta i omgivningarna: dels de äldre Vedelspang och Gottorp (*DR* 2 och 4), dels de senare Hedeby och Danevirke (*DR* 1 och 3). På de båda senare förekommer stadens namn: **um** × **haiþa** × **bu** *DR* 1, **at** : **hiþa** : **bu** *DR* 3. Något annat namn på denna stad torde icke ha funnits; namnet lever kvar i det nutida Haddeby. Hur länge staden har ägt bestånd, veta vi icke. Sannolikt har den förstörts under förra hälften av 1000-talet. Båda namnen, Slesvig och Hedeby, användes sedan omväxlande under medeltiden, ända fram till omkr. 1600, om nuv. Schleswig. Sålunda exempelvis Adam av Bremen (omkr. 1075): »Sliaswich, quæ nunc Heidiba dicitur» (»apud Heidibam, quæ Sliaswig dicitur», »apud Sliaswig, quæ et Heidiba dicitur».¹ Och i den bekanta romerska stiftsförteckningen från omkr. 1120 (utg. av S. Tunberg i *Språkvetenskapliga Sällskapets förhandlingar* 1910—12, *Uppsala Universitets årsskrift* 1913) nämnes bland stiftet i Danmark: *Hethabia*. I den isländska Knytlinga saga är stadens namn *Heiðabýr*, under det att *Slésvík* är namn på fjorden. Också Saxo, som vanligen kallar staden Slesvic, använder en gång *Hethbienses* som beteckning för stadens invånare. Först vid medeltidens slut gick namnet Hedeby ur bruk, ersatt av det tyska Slesvig.²

Då det på en svensk runsten från slutet av 1000-talet eller kanske snarare början av 1100-talet säges om den avlidne, att han »dog i Hedeby», är det sålunda det nuv. Schleswig (Slesvig) som avses. Det var på den tiden Danmarks förnämsta stad, huvudorten i Sydjylland och i Knut lavards hertigdöme, som hans fader konung Erik Ejegod (d. 1103) hade givit honom. Det var en handelsstad och en biskopsstad med domkyrka. Det var icke underligt, att unga svenskar lockades dit, såsom fallet var med Jorund på vår runsten. Han dog där, och hans moder har låtit resa minnesvård efter honom. Det var väl just i Slesvig-Hedeby, som man lät döpa sig; »han dog i Hedeby» har kanske samma mening som »han dog i Danmark i vita kläder» på andra stenar.

Namnet Hedeby har sannolikt funnits även på en sörmländsk runsten, Sö 16: **ipaby**, liksom på en dansk från Århus, *DR* 63: **hiþabu**. Båda dessa stenar äro endast bevarade i fragmentariskt skick.

Ornamentiken är i hög grad otymplig. Man kan särskilt lägga märke till rundjurets huvud och fot, nacktofsens omvandling till ett långt slingrande band och korsets sneda ställning mellan två stora bandöglor. Det sista är ett från många ristningar välkänt motiv, men det är här illa utformat. Allt vittnar om stilens degeneration och en tämligen sen tid. Ristaren är otvivelaktigt samme man, som har utfört U 1050 och 1060. Ornamentiken på U 1048 är helt och hållet en spegelbild av den på U 1050. Och korsets form, med korsarmarna skjutande fram över de omgivande bandslingorna, har en karakteristisk likhet med U 1060. Sannolikt är också U 1051 ett verk av samme ristare.

¹ Det är med orätt, som utgivaren B. Schmeidler betecknar denna uppgift som »ein Irrtum Adams».

² E. Wessén i *Namn och Bygd* 13 (1925), s. 54 f. med cit. litt.; S. Lindqvist ib. 17 (1929), s. 1 f.; Lis Jacobsen, *Svenskevaldets fald* (1929); *Danmarks runeindskrifter. Text* (1942), sp. 5—16 med där cit. litt.